

Gear

Gammeltoft, Peder

Published in:

Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001. Dansk Sprognævns Skrifter 31

Publication date:

2001

Document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:

[Unspecified](#)

Citation for published version (APA):

Gammeltoft, P. (2001). Gear. In *Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001. Dansk Sprognævns Skrifter 31* (pp. 51-53). Dansk Sprognævn.

**Ord til
Arne Hamburger
på ottiårsdagen
11. juli 2001**

Dansk Sprognævns skrifter 31

Redigeret af
Henrik Galberg Jacobsen
Jørgen Schack

Dansk Sprognævn
2001

Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001

© 2001 by forfatterne og Dansk Sprognævn, Copenhagen

Sats og grafisk tilrettelægning: redaktørerne

Trykt hos KopiService, Det Humanistiske Fakultet, Københavns
Universitet

Printed in Denmark 2001

Oplag: 500 eksemplarer

ISSN 0415-0155 (Dansk Sprognævns skrifter)

ISBN 87-89410-10-6

Kopiering fra denne bog kan kun finde sted på institutioner der har indgået aftale med Copy-Dan, og kun inden for de rammer der er nævnt i aftalen.

Gear

Af Peder Gammeltoft

Når man hører det almindelige udtryk: *Han kører altid i højeste gear*, tænker de færreste almindelige sprogbrugere vel over, at ordet *gear* skulle være et fremmedord. Kun når ordet skal staves, studser nogle måske over den underlige stavemåde. Grunden til at få ville bide mærke i ordet *gear*, må være at det har været en velkendt betegnelse for en 'kraftudveksling, f.eks. mellem tandhjul' i dansk siden begyndelsen af det 20. århundrede (Ordbog over det Danske Sprog 1924:728-29). *Gear* er således et teknisk lån og i og for sig et "nødvendigt" lån, idet den teknik ordet dækker over, er en hovedbestanddel i stort set alle nutidige transportmidler, f.eks. biler, traktorer og cykler m.m. Det er i den henseende også sigende at *gear* indlånes på noget nær samme tid som automobilet (!) introduceres i Danmark.

Som de fleste af de nyeste fremmedord i dansk er *gear* indlånt fra engelsk, og er efter min mening i sig selv et af de bedste udtryk for den komplekse og indviklede kontaktsituation imellem dansk og engelsk. I sin traditionelle betydning betegner ordet *gear* på dansk, som nævnt ovenfor, en maskindiel, der overfører kraft, f.eks. i en bilmotor, til de fremadbevægende hjul. Gearet kan ved hjælp af tandhjul omsætte en langsom rotation i motoren til en hurtig rotation på de trækkende hjul, eller enddog ændre rotationsretningen. Derfra er så f.eks. udtrykket *at køre i højeste gear* udviklet, dvs. det at gøre noget meget energisk og i højt tempo.

Ser man på hvad *gear* betyder på engelsk, står det klart at betydningen vi har på dansk, 'kraftudveksling', blot er én facet. *Gear* har således en relativ bred vifte af betydninger, som kan inddeles i følgende hovedbetydninger: 1) et 'udstyr' af en slags (påklædning, rustning, våben, seletøj m.m.); 2) 'sager, egendele' (f.eks. løsøre, husgeråd, værdier, skrammel); 3) et 'apparat' (værktøj, maskineri, et skibs samlede rigning, osv.). Betydningen 'kraftudveksling' må være afledt fra delbetydningen 'apparat', der igen

synes at være udviklet fra betydningen 'udstyr' (Oxford English Dictionary 1933:90-91).

Alle *gears* tre hovedbetydninger er belagt i engelsk fra omkring 1300, og den brede fane af semantisk indhold taget i betragtning, kan det virke overraskende, at *gear* i sig selv synes at være et låneord. Ordets engelske udtale [*giə*], med 'hårdt' *g* foran en fortunevokal, afslører nemlig ordets ikke-engelske oprindelse. Havde ordet været hjemligt, ville *g*'et på grund af dets stilling foran en fortunevokal være blevet palataliseret allerede i tidlig oldengelsk (dvs. før år 700), og udtalen ville i så fald have været noget lig **[jiə]*, og i dag velsagtens stavet **yier*.

Men hvis *gear* er et låneord, fra hvilket sprog er det så lånt? Ord indeholdende *g* + fortunevokal i engelsk skyldes generelt skandinavisk indflydelse (hvis de da ikke er senere lån fra hollandsk, oldfransk eller latin), og på gammelnorsk findes et ord, *gervi*, *gørvi*, som betyder 'hvad en er iført, det hvormed en er udrustet' (Fritzner 1886: 588), som i alle etymologiske værker angives som den mest sandsynlige kandidat. Dog kan *gear* i teorien nedstamme fra et hjemligt, men ubelagt, oldengelsk ord, **zieru*, af samme betydning som det nordiske ord. Men for at denne mulighed skal virke, må **zieru* lige have været en tur rundt om Danelagen, hvor den så fik en udtale med hårdt *g*, som var den lokale daniserede udtalenorm. Under alle omstændigheder må der således være en nordisk indflydelse af den ene eller anden art med i spillet, men hvis princippet om *Occams razor* inddrages (dvs. jo simplere en tese, desto mere sandsynlig er den), må den oldengelske oprindelsesmulighed i kraft af sine krumspring anses for at være usandsynlig.

Men nok om den "nordiske forbindelse" til ordet *gear*. Kontakten mellem engelsk og dansk, som den ses gennem ordet *gear*, aflæses ikke blot som en sproghistorisk kuriositet af et udlån, som nu er blevet lånt hjem igen. *Gear* på dansk har i løbet af de seneste 15-20 år (Jarvad 1999:331) tilegnet sig en ny betydning, nemlig 'udstyr', og i særdeleshed 'elektronisk musikudstyr'. Igen er indflydelsen sket fra engelsk, og dansk har indlånt fra en af *gears* andre hovedbetydninger. Den engelske indflydelse på dansk

viser sig hermed som værende yderst stærk og levende. Men hvor *gear* i sin først indlånte betydning var nødvendiggjort af et teknologisk fremskridt, viser den seneste semantiske udvidelse af ordet i dansk, at typen af lån fra engelsk har ændret sig på det seneste – nu indlånes der også ord, som vi på dansk allerede har et fuldt dækkende ordforråd for. Dette skyldes i hovedsagen den kulturelle dominans fra engelsksprogede lande (især USA, men også Storbritannien). Man kunne vel ligeså godt kalde sit *gear* for *udstyr* eller *grej*, men vil man markere, at man er med på noderne, så bruger man den engelske term.

Er der så grund til alarm? Nogle vil nok råbe vagt i gevær over at “overflødige” ord importeres fra engelsk. Men hvad ville vi gøre i dag, hvis engelsk i sin tid ikke havde optaget dette lille ord *gear* fra nordisk for længe længe siden?

Gi

Af Toshihiro Shintani

“Jeg skal ud at købe en ny *gi* på X-vej på lørdag. Vil du med?” blev jeg spurgt engang i efteråret 1981. Jeg var aldrig stødt på ordet *gi* før, så havde det været uden kontekst, ville jeg aldrig have forstået dette spørgsmål. Men det var i en “*karate-dōjō*” ‘karate-træningshal’ i Vermlandsgade på Amager, så jeg kunne efter fem-seks sekunder finde ud af hvad der blev sagt. *Gi* måtte stå for *karategi* ‘træningsdragt i karate’, tænkte jeg og fandt det samtidig noget komisk med formen *gi*. Lige så snart jeg kom hjem, slog jeg forgæves op i forskellige ordbøger jeg havde ved hånden, for at se forklaringer på *gi*. Og siden da er *gi* blevet ved med at dukke op i mine tanker.

I forbindelse med denne artikel om *gi* har Henrik Galberg Jacobsen, en af redaktørerne af dette festskrift, gjort mig opmærksom på at *gi* er med i Gyldendals Tibinds Leksikon (1977), og at Gyldendals Fremmedordbog har